

BOSHLANG'ICH SINIF YOSHIDAGI BOLALARNING PSIXOLOGIK RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI VA KASBIY QIZIQISHLARINING SHAKLLANISHI

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston milliy universiteti Jizzax filiali psixologiya fakulteti filologiya tillarni o'qitish ingliz tili yo'nalishi 4-bosqich talabasi

Xujaqulov Murodjon Baxtiyor o'g'li

murodjonxujaqulov301@gmail.com

Telefon: +998887017102

Xaydarova Shoiraxaydarova@mail.ru

shoiraxaydarova@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf yoshidagi bolalarning psixologik rivojlanish xususiyatlari hamda ularning kasbiy qiziqishlari shakllanish jarayoni tahlil qilinadi. Tadqiqotda bolalarning yoshga xos psixologik ehtiyojlari va qiziqishlari kelajakdagi kasb tanlashga ta'sir etuvchi muhim omil sifatida yoritiladi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich sinf o'quvchilari, psixologik rivojlanish, kasbiy qiziqish, yosh xususiyatlari, kasbiy yo'naltirish.

Аннотация: В статье рассматриваются психологические особенности развития детей младшего школьного возраста и процесс формирования их профессиональных интересов. Особое внимание уделяется возрастным психологическим факторам, влияющим на ранние представления о будущей профессиональной деятельности.

Ключевые слова: младшие школьники, психологическое развитие, профессиональные интересы, возрастные особенности, профессиональная ориентация.

Abstract: This article examines the psychological developmental characteristics of primary school children and the process of forming their professional interests. Particular attention is paid to age-related psychological factors that influence children's early perceptions of future careers.

Keywords: primary school students, psychological development, professional interests, age characteristics, career guidance.

Kirish: Bugungi kunda ta'lim tizimida boshlang'ich sinf o'quvchilarining shaxs sifatida rivojlanishi va ularning kelajakdagi hayotiy yo'nalishlarini to'g'ri belgilash muhim pedagogik masalalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, bolalarning psixologik rivojlanish xususiyatlarini inobatga olgan holda kasbiy qiziqishlarni shakllantirish masalasi dolzarblik kasb etmoqda. Psixolog olim E.G'oziev ta'kidlaganidek, kichik

maktab yoshida bola shaxsining bilish jarayonlari faol rivojlanadi va bu davr kasbiy tasavvurlar paydo bo'lishi uchun muhim bosqich hisoblanadi. Boshlang'ich sinf yoshidagi bolalarda qiziqishlar ko'proq emotsional va obrazli xarakterga ega bo'lib, ular tashqi muhit ta'siri ostida tez shakllanadi.¹ G'.Shoumarovning fikricha, aynan ushbu yosh davrida bolada mehnatga, turli kasblarga nisbatan dastlabki munosabatlar vujudga keladi va bu jarayon to'g'ri yo'naltirilsa, kelajakdagi ongli kasb tanlash uchun mustahkam zamin yaratiladi.²

Shuningdek, N.Muslimovning pedagogik tadqiqotlarida ta'kidlanishicha, boshlang'ich ta'lim jarayonida bolalarning individual psixologik xususiyatlarini hisobga olish kasbiy qiziqishlarning barqaror shakllanishiga xizmat qiladi. Shu sababli, mazkur maqolada boshlang'ich sinf yoshidagi bolalarning psixologik rivojlanish xususiyatlari hamda kasbiy qiziqishlarining shakllanish jarayoni ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi.

Asosiy qism: Boshlang'ich sinf yoshidagi bolalar psixologik rivojlanishining o'ziga xos jihatlaridan biri shundaki, bu davrda ularning shaxsiy qiziqishlari hali to'liq shakllanmagan bo'lsa-da, atrof-muhitga nisbatan faol munosabat paydo bo'la boshlaydi. Amaliy kuzatuvlardan kelib chiqib aytish mumkinki, aynan 6–10 yosh oralig'ida bolalar turli kasblarga qiziqish bildiradi, biroq bu qiziqishlar ko'pincha barqaror emas, balki vaziyatga bog'liq holda tez o'zgarib turadi. Shu nuqtayi nazardan qaraganda, ushbu yosh davri kasbiy qiziqishlarni shakllantirish uchun muhim psixologik zamin yaratadi. E.G'oziev kichik maktab yoshidagi bolalarda bilish jarayonlarining jadal rivojlanishini ta'kidlab, aynan shu davrda bolaning tafakkuri va tasavvuri faol shakllanishini qayd etadi. Mening fikrimcha, tasavurning rivojlanishi bolalarda kasbga nisbatan obrazli qarashlarning paydo bo'lishiga olib keladi. Masalan, bola shifokor, o'qituvchi yoki quruvchi kasbini real mehnat mazmunidan ko'ra, uning tashqi ko'rinishi va jamiyatdagi mavqei asosida tasavvur qiladi. Bu holat kasbiy qiziqishlarning dastlabki, ammo muhim bosqichi sifatida baholanishi mumkin.

G'.Shoumarovning psixologik tadqiqotlarida bolalarning ko'proq kattalarga taqlid qilish orqali o'rganishi ta'kidlanadi. Amaliy tajriba shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich sinf o'quvchilari o'z atrofidagi insonlarning kasbiga qiziqib, o'sha kasb egalarini ideal sifatida qabul qiladilar. Shu sababli o'qituvchi va ota-onaning kasbga bo'lgan munosabati bolaning qiziqishlariga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatadi. Bu esa kasbiy yo'naltirish jarayonida kattalarning shaxsiy namunasi muhim omil ekanligini tasdiqlaydi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kasbiy qiziqishlarni shakllantirishda individual yondashuv alohida ahamiyatga ega. N.Muslimovning fikricha, har bir bolaning qobiliyati va moyilligini hisobga olmasdan turib olib borilgan tarbiyaviy

¹ G'oziev E. *Yosh psixologiyasi*. – Toshkent: O'qituvchi, 2010. – 240 b. – 98–112-betlar.

² Shoumarov G'.B. *Umumiy va pedagogik psixologiya*. – Toshkent: O'qituvchi, 2008. – 256 b. – 72–76-betlar.

ishlar kutilgan natijani bermaydi. Mening kuzatuvlarim ham shuni ko'rsatadiki, ayrim bolalar texnik faoliyatga, boshqalari esa ijodiy yoki ijtimoiy kasblarga moyillik bildiradi. Ushbu farqlarni e'tiborga olish boshlang'ich ta'limda kasbiy yo'naltirishning samaradorligini oshiradi.³

Shuningdek, o'yin faoliyati boshlang'ich sinf yoshida yetakchi ahamiyatga ega bo'lib qoladi. B.Xodjayevning tadqiqotlariga tayanib aytish mumkinki, o'yin orqali berilgan kasbiy ma'lumotlar bolalar tomonidan qiziqish bilan qabul qilinadi va ongda mustahkamroq saqlanadi. Amaliy jihatdan qaralganda, rolli o'yinlar va sahna ko'rinishlari orqali bolalar kasb mazmunini chuqurroq anglay boshlaydilar. Bu esa ularning mehnatga bo'lgan ijobiy munosabatini shakllantirishga xizmat qiladi.⁴

Umuman olganda, boshlang'ich sinf yoshidagi bolalarda kasbiy qiziqishlarning shakllanishi ularning psixologik rivojlanish darajasi, ijtimoiy muhit va pedagogik ta'sirning uyg'unligiga bog'liq. Ushbu jarayonga ongli va ilmiy asosda yondashish kelajakda bolalarning kasb tanlashida muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich sinf yoshidagi bolalarning psixologik rivojlanish xususiyatlarini hisobga olgan holda kasbiy qiziqishlarni shakllantirish bugungi ta'lim tizimi oldida turgan muhim vazifalardan biridir. Ushbu yosh davrida bolalarda bilish jarayonlari va tasavvur faol rivojlanib, ular atrof-muhitdagi mehnat faoliyatiga nisbatan tabiiy qiziqish bildiradilar. Mening fikrimcha, aynan shu qiziqishni to'g'ri yo'naltirish kelajakda o'quvchining ongli kasb tanlashiga mustahkam asos yaratadi. Shuningdek, boshlang'ich ta'lim jarayonida o'yin texnologiyalari, rolli mashg'ulotlar va hayotiy misollardan foydalanish kasbiy qiziqishlarning tabiiy shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Amaliy tajribaga tayangan holda aytish mumkinki, bunday faoliyat turlari bolalarda mehnatga nisbatan ijobiy munosabatni kuchaytiradi hamda kasblar mazmunini chuqurroq anglashlariga yordam beradi. Shu nuqtayi nazardan, boshlang'ich sinf o'qituvchilariga dars jarayonida fanlararo integratsiya asosida kasbiy elementlardan foydalanish tavsiya etiladi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarida kasbiy qiziqishlarni shakllantirish jarayoni uzluksiz, tizimli va ilmiy asosda tashkil etilishi lozim. Psixologik rivojlanish xususiyatlariga mos yondashuv, individual imkoniyatlarni hisobga olish hamda oila va maktab hamkorligini kuchaytirish ushbu jarayonning samaradorligini oshiradi. Mazkur yo'nalishda olib boriladigan izchil pedagogik faoliyat kelajakda barkamol va ongli kasb tanlay oladigan shaxsni shakllantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

³ Muslimov N.A. *Pedagogik kompetensiya va kasbiy tayyorgarlik asoslari*. – Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyoti, 2015. – 160 b. – 51–54-betlar.

⁴ Xodjayev B.X. *Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi*. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2012. – 180 b. – 64–66-betlar.

1. **Abdullayeva M.M.** *Boshlang'ich ta'limda o'quvchi shaxsini rivojlantirish metodikasi.* – Toshkent: Fan va innovatsiya, 2019. – 168 b. – 45–50-betlar.
2. **Karimova V.M.** *Bolalar psixologiyasi va tarbiya masalalari.* – Toshkent: Akademnashr, 2017. – 220 b. – 102–106-betlar.
3. **Nishonova Z.T.** *Yosh va pedagogik psixologiya.* – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2016. – 240 b. – 88–93-betlar.
4. Fayzullayeva, U. (2023, March). NEW VIEWS IN UNDERSTANDING POSTMODERN PHILOSOPHY. In Proceedings of International Conference on Educational Discoveries and Humanities (Vol. 2, No. 4, pp. 114-118).
5. Fayzullaeva, U., & Togaev, S. (2024). "POSTMODERNISM" ITS ORIGINS AND DEVELOPMENT. SO 'NGI ILMIY TADQIQOTLAR NAZARIYASI, 7(3), 19-22.
6. Tog'Ayev Sarvar Eshniyoz, O. G., & Fayzullayeva, U. (2023). Understanding Postmodernism: Postmodern Culture and Philosophy.
7. Fayzullaeva, U., & Togaev, S. (2024). A LITERARY PHENOMENON IN THE POSTMODERN ERA. IJODKOR O'QITUVCHI, 4(37), 146-148.
8. Tursunov S., Nishonova Z. *Ta'lim jarayonida yosh xususiyatlarini hisobga olish.* – Toshkent: Akademnashr, 2020. – 144 b. – 41–45-betlar.
9. **Raximov O.K.** *Ta'lim jarayonida kasbiy yo'naltirishning pedagogik asoslari.* – Toshkent: Innovatsion ta'lim, 2021. – 156 b. – 60–65-betlar.